

ARAMON I LA SEVA ACTUACIÓ CÍVICA

RAMON ARAMON I SERRA:

PROJECCIÓ INTERNACIONAL

ANSCARI MANUEL MUNDÓ,

MEMBRE DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

L'encàrrec que vaig rebre de Jordi Carbonell de parlar sobre el senyor Ramon Aramon i Serra era precís, però, ensems, lliure, ja que deixava al meu criteri delimitar-ne el contingut. Em deia que parlés de la seva «projecció internacional». En principi m'ocuparia de la Unió Acadèmica Internacional vista des dels Països Catalans; de la intervenció d'Aramon en congressos, en activitats de romanística, de cultura occitana, en intercanvi de publicacions. Carbonell desitjava que combinés una visió erudita amb vivències personals dels fets a fi de subratllar el paper decisiu que Aramon tingué en el procés de resistència cultural del nostre país en temps duríssims de repressió. Aquesta proposta era generosa; i m'hi atindré.¹

No serà possible evitar la repetició d'alguns fets i accions d'Aramon narrats aquests dies per altres conferencians. Quan s'examina un personatge sota punts de vista diferents esdevé necessari contextualitzar-los, altrament no s'entendria el conjunt de la seva vida.

A fi, però, que no en resulti només un enfilall de dates, ciutats i títols de congressos —que esdevindria enfarfegat i tediós— intentaré d'exemplificar la narració adduint alguns fets concrets. Per començar narraré algunes anècdotes personals que afecten justament les nostres primeres trobades.

Vaig conèixer Ramon Aramon i Serra gràcies a l'amistat amb Miquel Coll i Alentorn que ens unia des del 1943, quan jo tenia dinou anys. Coll em va proposar el 1946 d'inscriure'm a la Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH). Aramon, que l'havia fundat aquell mateix any, n'era president. Ambdós membres, d'experiència més provecta que la meua, m'oferiren una primera col·laboració al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* acabat d'endegar el 1952; col·laboració que vaig acceptar.

El 1962, havent d'organitzar uns volums d'homenatge al monjo montserratí pare Anselm M. Albareda, acabat de crear cardenal pel papa Joan XXIII, vaig pensar en Aramon com a possible col·laborador. Va acceptar-ho complagut. Aramon m'envià l'assaig d'edició crítica d'*Els cants en vulgar del 'Llibre vermell' de Montserrat*, prou lloada, fa pocs dies, per Germà Colón en aquestes jornades. En rebre el volum imprès, Aramon me'n dedicà un extret: «Al bon amic,» escrivia, «tot agraint-li la sol·licitud amb què ha vetllat l'edició d'aquest treball, cordialment».

Tornem endarrere. Quan només tenia divuit o dinou anys Ramon Aramon començà la col·laboració en les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en concret en els *Estudis Universitaris Catalans* (EUC). Era la revista on aleshores esmolaven les plomes les joves promeses científiques del país, els «nois», com anomenaven als universitaris predilectes els membres consagrats de la casa. La primera recensió d'Aramon hi fou publicada el 1926. Els anys següents n'hi

1. Em sento gratament obligat a manifestar el meu agraïment a la senyora Núria Aramon i Stein per la seva col·laboració en la recerca de dades i per les seves valuoses observacions sobre aquest text. Els possibles errors són atribuïbles exclusivament a l'autor.

apareixen desenes, com també n'hi ha en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, en el suplement de la *Zeitschrift für romanische Philologie* i en l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* de la Biblioteca Balmes. Les ressenyes de llibres alemanys comencen el 1927 i es multipliquen sobretot des de les seves estades d'estudi a Alemanya. La primera recensió d'una obra en francès, la publicà el 1929; les primeres de l'anglès i de l'italià són del 1931.

I no redactava només recensions. Jordi Rubió li encomanà, ja l'any 1927, l'estudi del manuscrit de la Biblioteca de Catalunya *Un sermonari amb fragments rimats*; fou publicat el mateix any 1927 en els EUC. L'any 1929 també en els EUC apareixia el seu treball erudit entorn de *Dos textos versificats en català de la carta tramesa del cel*. El 1930 fins i tot era elegit secretari de redacció dels EUC.

Com els altres joves arrecerats a l'ombra de l'IEC, Aramon tenia una convicció profunda del valor dels contactes amb ambients de fora dels estrictes catalans. Adquirí un coneixement notable de la cultura i dels mètodes germànics de treball científic que li havien proporcionat els seus sojorns de becari a Alemanya, de dos semestres a Leipzig, 1930-1931, i tres semestres a Berlín, de 1931 a 1933.

Més endavant, l'afany de dotar els nostres estudiants en llengües estrangeres i en coneixements forans féu que Aramon estimulés la dotació de beques per a poder enviar joves lingüistes i historiadors com a professors de català a diverses universitats europees. Els coneixem tots; molts han esdevingut col·legues nostres de l'Institut i de les nostres científiques societats filials.

A Leipzig i a Berlín s'havia especialitzat en llengües romàniques, amb una atracció especial per la provençal i occitana. Els primers congressos als quals assistí foren el IV Congrés Internacional de Lingüística Romànica, de Bordeus, l'any 1934, en representació de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura de Barcelona, i el V Congrés Internacional de Lingüística Romànica, de Niça, l'any 1937, en representació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Després de la guerra començà, tan aviat com li fou possible, a assistir als congressos d'estudis clàssics. I durant molts anys assistí a nombrosos altres congressos; si podia, presentant-hi una comunicació. La finalitat era de mantenir o refer els lligams amb les institucions estrangeres amb les quals l'Institut s'havia relacionat abans de la Guerra Civil espanyola; ho feia també per donar a conèixer la llengua i la cultura catalanes i per deixar constància de l'existència de l'Institut. Recordem que foren els anys més durs del franquisme, quan l'Institut era en el punt de mira de la repressió anticatalana. Per a valorar l'esforç de mantenir alt el nom de l'IEC i del que representava a Catalunya, cal tenir present que els trenta-tres primers anys d'Aramon com a secretari general de l'IEC corresponen als de l'opressió franquista. Ell la va sofrir en la pròpia pell. La policia li retenia sovint el passaport. Hagué de refusar més de sis i set invitacions, tot advertint als invitadors que no podia sortir d'Espanya a causa de «dificultats de força major». Quan obtingué el passaport l'any 1950 pogué fer el primer

viatge a l'estranger després de la guerra espanyola. Però, a la fi del 1951 li retingueren el passaport una altra vegada i no pogué tornar a sortir fins a la darrera del 1955.

Sembla (A. Balcells, S. Izquierdo, E. Pujol, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, 2007, p. 45-46) que el motiu de la negativa governamental d'atorgar a Aramon el passaport aquells anys, anteriors al 1955, fou una visita que havia fet al papa Pius XII, el 1951, acompanyat del pare Miquel Batllori, amb la intenció de demanar-li que es pogués predicar en llengua catalana. Però aquest seria només un de tants motius per a obstruir la labor de l'Institut.

Així, per exemple, Aramon hagué de respondre a Juliette Ernst, que el convidava a assistir a Copenhaguen, l'agost de 1954, al Congrés Internacional des Associations d'Études Classiques, que ni ell, com a president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, ni Josep de C. Serra i Ràfols, com a vicepresident, no podrien assistir-hi per manca de visat. Tampoc no podria ésser a París per a la reunió del Comité Byzantin que preparava l'Assemblea de la Federació d'Estudis Clàssics; en les cartes a Ronald Syme, president, i Alphonse Dain, secretari, els repetia que no tenia el visat oportú.

També el 1954, el mes d'octubre escrivia als professors Jean Bayet i Raffaello Morghen, que novament l'havien invitat a Roma a l'Istituto Storico Italiano per a l'assemblea preparatòria de la publicació del *Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi*, per dir-los que havien sorgit dificultats que li impedien d'assistir-hi. Uns dies abans, l'11 d'octubre, encara a Barcelona, Aramon m'havia demanat que en parlés amb el prefecte de la Biblioteca Vaticana, pare Anselm Albareda, perquè el substituís en la delegació de l'IEC; cosa que vaig fer tot just arribat a Roma. Albareda era membre corresponent de l'IEC des del 1946; i Aramon no podia oblidar la carta que el prefecte de la Vaticana li havia tramès la primavera de 1948 en la qual feia l'elogi de les publicacions de l'IEC, en concret del *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)* d'Antoni Rubió i Lluch; carta que serví a Aramon per a treure de les grapes de la censura policial justament el *Diplomatari* segrestat feia poques setmanes.

Aramon havia estat invitat al susdit Istituto de Roma gairebé cada any. Hi anava com a membre del Comitato Generale del *Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi*. Com que jo vivia aquells anys a la Ciutat Eterna, com a professor, tenia la sort d'acompanyar-l'hi o de substituir-lo alguna vegada. Així, l'abril de 1953 Aramon també havia estat invitat al Convegno Internazionale di Studi sulle Fonti Storiche del Medioevo Europeo, sota el patronatge del susdit Istituto. Aquell any es començava a perfilar el ja esmentat *Repertorium* de fonts històriques. Aramon m'havia avisat, per si el volia representar en la reunió; em va encantar, és clar, de prendre-hi part. Encara, el juny de l'any 1956, Aramon tornava a assistir a la mateixa reunió; i aquesta vegada el podia acompanyar personalment. Una de les visites romanes immancable d'Aramon era a monsenyor Higini Anglès, membre de l'IEC, que tenia un càrrec vaticà important, com a president que era del Pontificio Istituto di Musica Sacra.

Aramon, a invitació de Morghen, continuà assistint a les reunions de l'Istituto Storico Italiano. En la reunió del 1968 es retrobava, entre altres coneguts, amb Giulio Battelli, director de l'Archivio Segreto Vaticano, correlatiu del prefecte Albareda a la Biblioteca Vaticana. Molt més tard, l'any 1996, encara vaig rebre una carta del director d'aquell Istituto Storico, professor Girolamo Arnaldi, convidant-nos a assistir a l'Assemblea General del *Repertorium*. Li vaig haver de comunicar que l'estat de salut d'Aramon li impossibilitava d'assistir-hi; tot insistint, però, que l'IEC continuava interessat en el projecte de *Fontes d'història medieval*.

Al costat de l'assistència a nombrosos congressos, Aramon féu moltes conferències sobre llengua i literatura catalanes a diverses ciutats europees, tant per a donar a conèixer la cultura catalana, com per a poder pagar el viatge per assistir als congressos o reunions. De vegades es tractava de veritables *tournées*. Per exemple, l'any 1950, que, com acabem de veure, fou la primera vegada que pogué sortir a l'estranger després de la guerra, assistí a la sessió anual de la Union Académique Internationale (UAI) a Brussel·les i, a continuació, va fer un seguit de conferències a Alemanya: Heidelberg, Tübingen, Munic, Erlangen, Würzburg, Frankfurt i Marburg. Uns quants anys més tard, el 1957, féu diverses conferències i lliçons a Berlín. El 1959 les conferències foren a les ciutats de Munic, Tübingen, Heidelberg i Friburg de Brisgòvia. Mesos abans, el mateix any havia estat el torn d'Anglaterra i Escòcia: Cambridge, Oxford, Liverpool, Nottingham, Edimburg, Glasgow. Normalment ho combinava amb algun congrés o reunió, sempre amb la mateixa finalitat. En altres ocasions només feia conferències en una o dues ciutats. Tant en un cas com en l'altre, podia haver-n'hi dues a la mateixa ciutat. En pronuncià, principalment, els anys cinquanta i els seixanta. A més dels llocs esmentats, també a: Hamburg, Magúncia, Bonn, Colònia, Göttingen, a Alemanya; Sheffield, a Anglaterra; Dublín i Belfast, a Irlanda; Basilea, Berna, Zuric, a Suïssa; Bari, Pavia, Torí, a Itàlia; Århus i Copenhaguen, a Dinamarca, etc.

En els anys seixanta, inaugurarà uns cursos de català —llengua i literatura—, com a *Gastprofessor* (catedràtic convidat) a Alemanya: els semestres d'estiu de 1960 i de 1961 a la Universitat Lliure de Berlín, i el del 1965, a la Universitat de Saarbrücken.

El 1951 intervingué amb el lingüista Mario Roques, membre corresponent de l'IEC, i altres romanistes, en la creació de la Fédération Internationale des Associations d'Études Romanes. Aramon mateix ho explica en la crònica que fa del Congrés Internacional de Filologia Moderna, celebrat a Lieja el setembre de 1951, al qual assistí, en l'*Anuari de l'Institut* de 1952: «[...] El dia 13, acabades les sessions de treball, els romanistes s'aplegaren separadament, sota la presidència del senyor Roques, i s'ocuparen de diverses qüestions concernents els estudis romànics. Fruit d'aquesta reunió foren els següents acords: a) constituir una Federació Internacional d'Associacions d'Estudis Romànics, que pogués ésser representada al Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH) de la UNESCO (per a la qual fou designat un comitè organitzador for-

mat pels senyors Mario Roques, Ramon Aramon i Serra, C. de Boer, Maurice Delbouille i Angelo Monteverdi); *b*) estudiar la manera de donar nova vida a la Société de Linguistique Romane, i *c*) reprendre a Barcelona, la primavera de 1953, els congressos internacionals de lingüística romànica [...]». Per als nous estatuts, elaborats més endavant, encara dins el mateix 1951, es valgueren dels de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques. Aramon —que havia estat proposat per a secretari— envià un esborrany, adaptat a la nova associació de romanistes, amb interrogants i suggeriments anotats al marge; esborrany que Roques —ja proposat per a president—, De Boer, Delbouille, Monteverdi i Gamillscheg retornaren amb les respostes i algun comentari. També hi intervingué Pere Bosch i Gimpera, que en aquella època residia a París, on era el cap de la divisió de filosofia i humanitats de la UNESCO. És interessant d'assenyalar que la reunió del Bureau (consell directiu), preparatòria de la primera Assemblea General, fou celebrada el 5 d'abril, diumenge de Pasqua, de 1953, per Monteverdi, Delbouille, Boutière, Gamillscheg i Aramon —Roques no hi pogué assistir per malaltia—, a casa de Ramon Aramon i Serra, al carrer de París, a Barcelona, el dia abans de l'Assemblea General de la Federació, que tingué lloc el dilluns dia 6, vigília de la inauguració del Congrès Internacional de Lingüística Romànica que se celebrà a Barcelona. En aquesta primera Assemblea —sota la presidència d'Angelo Monteverdi, vicepresident de la Junta Provisional— foren aprovats els estatuts i l'adhesió al Consell Internacional de la Filosofia i les Ciències Humanes i s'elegí la Junta de Govern de la Federació: Roques (París), president; Monteverdi (Roma) i Gamillscheg (Tübingen), vicepresidents; Aramon (Barcelona), secretari; Delbouille (Lieja), vicesecretari; Boutière (París), tresorer; De Boer (Leiden) i Wartburg (Basilea), membres adjunts. La Federació posteriorment es fongué amb la Société de Linguistique Romane.

Per la importància que té la Unió Acadèmica Internacional, convé parlar de les relacions estretes que Aramon hi mantingué. L'any 1947 la UAI tornà a celebrar una assemblea anual, cosa que no havia pogut fer des de l'any 1939, a causa de la Segona Guerra Mundial. La UAI convocà l'Institut a aquesta sessió que havia de tenir lloc a Brussel·les el mes de setembre. El president delegà Aramon perquè hi portés la representació de l'Institut. El Ple ratificà el nomenament com a delegat. Les gestions per a obtenir el passaport foren, però, infructuoses, així que no hi pogué assistir. Malgrat això, Aramon envià els reports dels treballs a Josep Carner —exiliat a Bèlgica— perquè els pogués presentar. Els anys següents, 1948 i 1949, persistia, encara, la impossibilitat d'obtenir el permís de sortida. No fou fins l'any 1950 que Aramon pogué finalment participar a la sessió anual de la UAI. També assistí a la del 1951, a Londres. Però, com ja hem vist, no pogué tornar a sortir fins al final del 1955. La policia del règim franquista, en retenir-li el passaport, feia la vida impossible a ell i a l'Institut i els ofegava el respir d'aires internacionals. Aquests quatre anys coincidiren amb les queixes expressades en les respostes a invitacions a congressos i reunions de què hem par-

lat abans. La cúpula de la UAI —que els anys 1951 a 1953 era presidida pel romà Giuseppe Lugli, de l'Accademia dei Lincei, i que el 1954 i el 1955 tenia Francesco Arnaldi com a secretari adjunt— intervingué perquè la policia espanyola retornés el passaport a Ramon Aramon. Recordem que Arnaldi era de l'Istituto Storico Italiano i que sabia molt bé per què el secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans tampoc no havia pogut assistir a les reunions celebrades a Roma aquells mateixos anys.

Val la pena de mostrar un altre exemple d'obstrucció franquista a aquesta important representació de l'Institut. La idea del *Corpus dels vitralls catalans* com a col·laboració al projecte 16è de la UAI, el *Corpus Vitrearum Medii Aevi* (CVMA), havia estat proposada a l'IEC per Joan Ainaud i de Lasarte, el qual ja hi treballava des de l'any 1952. L'any 1955 l'Institut el feia seu. Immediatament Aramon el volgué presentar per a la seva acceptació a la UAI. Però aquell any no obtingué el passaport, i hagué de delegar en Serra i Ràfols la presentació del projecte català. Abans ja n'havia enviat els informes per correu. No fou fins a la sessió de 1957 que Aramon pogué informar personalment la UAI de la creació d'un comitè català dels nostres vitralls; i a la sessió del 1958 hi presentava el programa detallat de treball preparat per Joan Ainaud.

Aramon presentà a la sessió de la UAI de 1961 la proposta del *Corpus des Troubadours*. Aquest *Corpus* tenia uns antecedents. Els treballs sobre poemes trobadorescs i piadosos d'Aramon —que, tot i citats l'altre dia per Germà Colón, torno a recordar aquí per la relació amb el susdit *Corpus* internacional: penso en *Arondetà de ton chantar m'azir*, *Augats, seyós qui credets Dèu lo Payre*, *De gran dolor cruzel ab mortal pena*, *Els cants en vulgar del 'Llibre vermell' de Montserrat*, *Un debat de l'ànima i el cos en versos catalans*, *Dos Planys de la Verge del segle XV*, *El 'Tristany' català d'Andorra* com a exemple de la dita *matière de Bretagne*, afegint-li el *Cançonier dels Masdovelles*— eren la preparació d'un pla d'Aramon per a formar un corpus català. El títol que havia de dur era «Cançoners catalans de la Biblioteca de Catalunya». Així ho explicà en el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica celebrat a Barcelona l'abril de 1953 (*Actas y memorias*, vol. II, Barcelona, Sant Cugat del Vallès, 1955, p. 197-266; reeditat a R. Aramon i Serra, *Estudis de llengua i literatura*, Barcelona, IEC, 1997, p. 464 i nota 4). Allí anunciava que, a més del *Cançonier dels Masdovelles* ja publicat, tenia preparats el *Cançonier de l'Ateneu*, el *Jardinet d'orats*, el *Cançonier de Saragossa* i el *Cançonier d'obres enamorades*; que, encara, s'acabaven d'aplegar els materials dels grans cançoners provençals-catalans anomenats *L i Vega-Aguiló*, tots a cura d'ell mateix. Es comprèn que Aramon fos qui, a la sessió de 1961 de la UAI, presentés, com a iniciativa de l'Institut d'Estudis Catalans, la planificació del *Corpus dels Trobadors*. La UAI li assignà el número 19 de les empreses o projectes que patrocinaria; i Aramon n'era nomenat director. Per a tirar endavant l'empresa trobà altres especialistes. Convocà més d'una reunió a Barcelona, els anys seixanta i setanta. En una ocasió, un dels assistents fou Ulrich Mölk que, ara, des de fa un parell d'anys, ha reprès el *Corpus*. Participà en més d'una

reunió Aurelio Roncaglia, del grup d'estudiosos italians, que, des del 1982, apareix en la llista de col·laboradors de la UAI com a codirector del projecte 19è, al costat d'Aramon; aquest el continuà dirigint, nominalment, fins a la mort.

El que potser no tothom sap és que Aramon intervingué decisivament en un altre projecte: el *Corpus de les antiguitats precolombines*. Aquest *Corpus* havia estat ideat pel nostre membre Pere Bosch i Gimpera, durant la seva estada de refugiament a Mèxic, i fou promogut pel Consejo Mexicano de Instituciones Humanísticas. El 1962 en féu la presentació Primo Villa Michel, ambaixador de Mèxic a Brussel·les, delegat d'aquest país a la UAI, que l'acceptà, com a projecte número 20. Els tractes per a l'acceptació es feren entre l'ambaixador delegat i Ramon Aramon, que aquells anys seixanta era vicepresident de la UAI. Els anys següents 1967 a 1973 Aramon, que havia estat a Mèxic, tingué la representació permanent a Europa del Consejo Mexicano de Instituciones Humanísticas, del qual fou delegat adjunt a la UAI. Succeïa així a Bosch i Gimpera, que ho havia estat el 1966.

Hi hagué una altra representació molt important que Aramon assumí l'any 1961. Acabava d'ésser elegit vicepresident de la UAI quan li fou encarregada la delegació d'aquesta al Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines. La UAI havia intervingut el 1949 en la creació del CIPSH; recíprocament, el CIPSH, desenvolupat a redós de la UNESCO, ajudà molts dels projectes de la UAI. Aquell any 1961 el Consell Internacional de la Filosofia i les Ciències Humanes celebrà l'Assemblea General biennal a Tòquio. Aramon hi assistí com a delegat de la UAI. La delegació d'Aramon al CIPSH el dugué a Ciutat de Mèxic per a l'Assemblea que s'hi celebrà el 1963. També assistí a les assemblees de 1965, reunida a Copenhagen, 1967 a Bucarest, 1969 a Palerm, 1971 a Salzburg, 1973 a Rio de Janeiro i 1975 a Dubrovnik; més tard, encara seguia rebent-ne les actes de les reunions.

A part del CIPSH, la representació de la UAI dugué Aramon l'any 1963 a les dues Amèriques. Quan traspassava l'Atlàntic, el mes d'agost s'aturava a Nova York per assistir al Congrés de la Federació Internacional de Llengües i Lletres Modernes. Nova York és la seu de l'American Council of Learned Societies, que reunia una seixantena d'acadèmies i societats erudites, que s'havien anat unint a la UAI des de la seva fundació el 1919; entre elles la Hispanic Society of America que aprofità per a visitar-la, a més d'altres entitats. La Hispanic Society havia estat fundada per Archer M. Huntington, bibliòfil exquisit, un dels primers mecenes insignes de la Biblioteca de Catalunya: havia ajudat a adquirir el *Cançoner Gil*, un dels que millor havia estudiat Ramon Aramon. El viatge de 1963 seguí cap a Boston, Cambridge, Washington i Filadèlfia; estades que Aramon aprofitava per a pronunciar-hi conferències. El mes d'octubre era a Ciutat de Mèxic, per a l'assemblea del CIPSH. Allà es reuní amb Bosch i Gimpera a la seu del Consejo Mexicano de Instituciones Humanísticas i parlaren del seu projecte de *Corpus Antiquitatum Americanensium*, o sigui de les antiguitats precolombines. Feia un parell d'anys que a Ciutat de Mèxic havia mort Lluís Nicolau d'Olwer; Aramon pogué tractar amb la seva vídua Palma de Guillén sobre els papers i el

llegat científic del seu marit, que arribaren a Barcelona, a l'Institut, gràcies a l'ajut econòmic d'un protector de la corporació.

Aquell mateix any 1963 Aramon rebé un altre encàrrec rellevant de la UAI dins el seu primer període com a vicepresident de la Unió Acadèmica. Per a la qual cosa féu un viatge de prospecció. L'objectiu era el d'examinar les possibilitats d'adhesió a la UAI de les acadèmies dels països de l'Amèrica del Sud. El viatge d'Aramon prosseguí per les capitals de diversos països: Caracas, Bogotà, Lima, Santiago de Xile, Buenos Aires, Montevideo, a més de São Paulo i Rio de Janeiro. No es tractava de fer adeptes en aquell moment, sinó d'estudiar quines acadèmies seria oportú de convidar a presentar la candidatura per a ser acceptades per la UAI. Aramon escrivia en el report en francès que presentà com a resultat del viatge: «[...] no és pas impossible de trobar algunes personalitats de primer ordre en els dominis de recerques pròpies de la UAI. Seria fàcil de mencionar noms i títols que ho confirmarien. Però quan hom considera les institucions en les quals aquests savis es reuneixen per a llurs treballs col·lectius, hom constata de seguida la gran diferència que la major part d'aquestes institucions presenten en comparació de les organitzacions paral·leles del nostre continent. No crec pas, doncs, que existeixi a l'Amèrica Llatina cap acadèmia de tipus europeu —pensem només en les acadèmies d'Alemanya, de la Gran Bretanya, de França, per exemple— que pugui unir-se a les acadèmies membres de la UAI».

L'única adhesió de l'Amèrica Llatina, la del Consejo Mexicano, ja s'havia produït el 1961. No fou fins l'any 1993 que una acadèmia d'Amèrica del Sud, concretament, l'Academia Nacional de la Historia, de l'Argentina, s'afilià a la UAI; l'Instituto de Santiago de Xile encara esperà fins al 1999. Hom es pot preguntar el perquè d'aquella trigança en l'adhesió a la UAI de les acadèmies sud-americanes. Per haver-hi estat implicat força després, el 1997, crec que una de les causes posteriors en foren també les discussions sobre l'autoria i la col·laboració o no en les excavacions nord-americanes i europees en aquells països, així com la suspicàcia i reticència a la redacció d'inventaris d'objectes de les cultures precolombines que havien estat exportats en gran quantitat a museus d'Amèrica del Nord i d'Europa.

La darrera assistència d'Aramon a les sessions de la UAI fou a la 65a, el mes de juny de 1991, celebrada a París. Dos anys abans, el 1989, a la sessió d'Estocolm, Aramon havia estat proposat per a president en primera instància (ho sé prou perquè, amb Balty, el delegat de l'Académie Royale de Belgique, vam fer d'escrutadors); però, tot agraint-ho, amb paraules amables per a tothom, hi renuncià per motius de salut. Aleshores Aramon fou elegit president d'honor de la UAI per aclamació; aclamació que fou llarga i calorosa, la qual cosa vol dir sincera. Cal saber que, en tota la llarga història de la UAI, fundada el 1919, només hi ha hagut dos presidents d'honor: Charles Samaran, historiador, de França, l'any 1979, en ocasió de fer cent anys, i Ramon Aramon i Serra.

Per a designar els membres de l'IEC delegats —també els adjunts i els suplents— a la UAI, Aramon tingué el criteri de triar algú que dirigís almenys un

projecte de la UAI en el qual l'IEC estigués compromès; així com també observava l'altre criteri dictat pels estatuts i pel reglament de la UAI establerts el 1955: que els delegats ho fossin almenys per a tres assemblees generals, que són anuals; altrament no podien conèixer bé el funcionament de la UAI, ni aquesta podia fer-los confiança si es tractava d'elegir-ne algun com a membre de les comissions específiques, del Bureau o fins per a la presidència de la institució; a més, aquells estatuts donaven als delegats la facultat de tenir un adjunt o un suplent per al cas que no poguessin assistir personalment a les sessions plenàries de la UAI.

Aramon mateix des de 1952 dirigia l'edició d'Obres espirituals d'Arnau de Vilanova (projecte 9.5); i des de 1961 era director del *Corpus des Troubadours* (projecte 19). A Joan Ainaud i de Lasarte, director del *Corpus Vitrearum Medii Aevi* o CVMA català (projecte 16), el nomenà delegat adjunt els anys 1986-1987 i 1990-1991. A mi —com a relator dels projectes *Tabula Imperii Romani* i *Forma Orbis Romani* (projecte 6a i 6b, ambdós portats abans per Josep de C. Serra i Ràfols), Llatí medieval (projecte 5, que havia començat Nicolau d'Olwer i dirigia Joan Bastardas), Obres espirituals d'Arnau de Vilanova (projecte 9.5, de Joaquim Carreras i Artau, després portat per Miquel Batllori), *Corpus des Antiquités Précolombiennes* (projecte 20, ho havia estat el meu antecessor a l'IEC, Bosch i Gimpera), Lèxic de codicologia (projecte 29, participat per mi dins el Comitè Internacional de Paléographie Latine), Suplement d'inscripcions gregues i romanes (projecte 49, de Marc Mayer, Isabel Rodà i Georges Favre), i CVMA (projecte 16, en substitució d'Ainaud)—, l'Institut em designà suplent el 1986, adjunt el 1987 i el 1989, suplent el 1990 i el 1991. Vaig tenir la satisfacció de succeir a Aramon com a delegat, del 1992 al 2007, i com a membre del Bureau, del 2003 al 2007. Durant aquest darrer període em vaig fer càrrec també de la relació dels projectes d'Aramon; mentre que Josep Guitart ho feia amb els de Serra i Ràfols.

Com s'ha pogut veure, Aramon havia comprès els criteris d'assistència a la UAI; si hi hagué excepcions fou per malaltia o una altra força major, com fou el seu cas, de tant en tant i, repeteixo, per impediments polítics del temps franquista. Cal tenir en compte que la vida dins la UAI, per als membres més assidus (amb tres anys almenys), comportava encara més feina, com formar part d'alguna o algunes de les comissions: la d'Afers Interns, la de Comptes i Finances, i la Comissió *ad hoc* per a l'Admissió de Nous Membres Acadèmics. No cal dir que Aramon, durant la seva llarga presència dins la UAI, fou elegit per a participar, amb molta freqüència, en una comissió o una altra.

Dit sigui, no pas gaire de passada, sinó ben clar, que un parell de membres de l'IEC havien precedit Aramon en els alts càrrecs de responsabilitat dins la UAI. L'un fou Ramon d'Alòs-Moner —primer delegat de l'IEC a la UAI, del 1923 al 1937, amb interrupcions—, que en fou secretari adjunt del 1930 al 1932. L'altre, Lluís Nicolau d'Olwer —el següent delegat de l'IEC, de manera discontinua, del 1930 al 1935— ostentà del 1935 al 1937 la presidència d'aquesta docta Unió Internacional.

No em puc entretenir a especificar totes les relacions d'Aramon amb científics estrangers, que foren nombrosos, amb alguns dels quals tingué una bona

amistat; com és el cas de Jean Boutière, Günther Reichenkron, el ja esmentat Aurelio Roncaglia i un llarg etcètera.

En l'assemblea del CIPSH a Tòquio el 1961 es trobà per primera vegada amb l'historiador japonès Tatsuro Yamamoto, un veritable senyor. La relació d'amistat entre ells dos fou constant: durant trenta anys, des del 1961 fins al 1991, Aramon i Yamamoto es retrobaren constantment com a delegats a la UAI, després, com a membres del seu Bureau i semblantment n'assumiren dues vegades la vicepresidència, per bé que no hi coincidiren.

Una relació similar s'establí entre Aramon i el lingüista australià Stephen A. Wurm, delegat de l'Acadèmia d'Humanitats de Canbera a la UAI entre 1979 i 1999, i que la presidí de 1986 a 1989. Durant la seva presidència se celebrà a Barcelona la 61a sessió de la UAI. Tots els assistents encara recordem que, en aquella ocasió, Wurm s'havia escrit i pronuncià un discurs en català, una de les setze llengües en què, amb més o menys fluïdesa, podia expressar-se.

Aramon va fer un gran acte de presència internacional l'any 1946, quan fundà la revista *Estudis Romànics* (encara que la data d'estampació del primer volum, corresponent als anys 1947-1948, sigui el 1949). Així ho han reconegut els estudiosos de dins i de fora dels Països Catalans. Qui vulgui saber més del que ja se n'ha dit aquí aquests dies d'homenatge en honor seu, pot llegir el que n'han escrit els col·legues Jordi Carbonell (*Estudis Romànics*, xxii (2000), p. 213-215) i Joan Bastardas (*Serra d'Or* (novembre 2000), p. 21-23). Els dos objectius d'Aramon en fundar aquesta empresa científica eren convidar a col·laborar-hi, si era possible, tants autors estrangers com catalans, així com donar una major amplitud a la secció de recensions crítiques dels llibres rebuts. Les seves relacions amb científics lingüistes i historiadors d'arreu d'Europa i ben aviat de les dues Amèriques, li facilitaren cursar les invitacions a col·laborar amb articles en la nova revista. *Estudis Romànics* esdevingué de seguida d'abast internacional. Espigolant en els seus volums, al costat de filòlegs i d'historiadors dels Països Catalans, hi trobem noms tan importants com Paul Aebischer, Giovanni Bertini, Manuel Alvar, István Frank, Wilhelm Giese, Frank Pierce, Hans Rieffelder, Eva Seifert, Arthur Terry, Alonso Zamora, Heinrich Bieler, Constantin Marinescu, Walther von Wartburg, Geoffrey Ribbans, Robert Tate, Maurice Delbouille, Rafael Lapesa, Rita Lejeune, Erich von Richthofen, Ruggiero Ruggieri, Friedrich Stegmüller, Johannes Vincke, Robert Pring-Mill, Joseph Gulsoy, Günther Haensch, Iorgu Jordan, Robert Lafont, Gerhard Rohlf, Alan Yates, i tants d'altres de més recents que, però, ja no pogueren ésser invitats per Aramon. Com es pot constatar, el cabal de saba científica forana feia créixer esponerós l'arbre de la romanística catalana plantat per Aramon al bell mig de l'Institut d'Estudis Catalans.

La pràctica, que tenia ben demostrada des de jove, a recensionar críticament obres i autors, féu que dedicués la primera meitat del volum d'*Estudis Romànics* a articles i l'altra meitat a les recensions bibliogràfiques. En fullejar-ne la part de bibliografies crítiques, només en el primer volum, hom constata que el

nom de «Ramon Aramon i Serra», o les sigles «R. A. i S.», amb què firmava sovint, hi apareixen vint-i-vuit vegades. Per les recensions que he llegit (com a tast i delectació mental), m'he adonat que Aramon aplicava sovint el consell romà: *fortiter in re, suaviter in modo*; fins i tot era dur davant de la mitjanja intel·lectual de certs autors.

Aramon pertanyia a diverses acadèmies, així com a associacions, societats i comitès nacionals i estrangers. La seva projecció internacional és reflectida en les distincions rebudes. Era membre honorari de l'Institut d'Estudis Occitans, a Tolosa del Llenguadoc, i membre corresponent de l'Accademia Pontaniana, a Nàpols, de la Suomalainen Tiedekatemia, a Hèlsinki, de la Real Academia Española i de la Real Academia de la Historia, a Madrid, de l'Accademia delle Scienze, Lettere ed Arti, a Palerm, de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres (Institut de France), a París.

Mancava dir quelcom del seu interès per la Biblioteca de Catalunya. Joan Bastardas explica que Aramon es complaïa a recordar el que fou dit el 1932 en complir-se els vint-i-cinc primers anys de l'Institut: «De totes les obres de l'Institut potser cap no n'hi ha de la qual pugui sentir-se més orgullós que de la creació de la Biblioteca de Catalunya, arribada de bona hora a la major edat [...]. La seva creixença ha estat una de les coses més meravelloses per la rapidesa amb què s'han multiplicat els seus fons, [...] pels records del passat que ha pogut salvar». Una de les fonts de multiplicació dels seus fons, l'intercanvi de publicacions amb institucions acadèmiques i científiques, s'havia estrocat a la fi de la revolta franquista. A partir del 1939 la Biblioteca, confiscada per les autoritats que governaven, continuava rebent aquells llibres procedents de l'intercanvi estranger, adreçats a l'Institut, el qual la Diputació franquista considerava inexistent i exclòs, per tant, del mapa cultural.

La primera activitat d'Aramon com a secretari general consistí, doncs, a reclamar a la Biblioteca la recepció dels llibres, i així poder reprendre aquells intercanvis de publicacions amb les d'altres entitats acadèmiques i universitàries començats ja a l'inici de l'IEC. Aramon, val a dir que ajudat discretament per Pere Bohigas, funcionari de la Biblioteca, se n'ocupà des del primer dia de la seva secretaria general. Els paquets rebuts i els enviats eren continus; alguns mesos arribaven a un centenar. Aramon en donava compte als plens de l'Institut. La llista de les entitats culturals d'arreu del món erudit que acceptaven l'intercanvi amb l'Institut és inacabable. Aital activitat no era pas mancada d'entrebancs: sovint era difícil de treure els paquets de la duana, car el funcionari de torn exigia el rebut o factura de compra o el permís d'importació. Aramon se'n sortia amb arguments lògics, però també amb argücies convincentes a fi d'obviar les traves, sovint de mala fe, dels funcionaris del règim.

Una idea d'aquest activíssim intercanvi bibliogràfic, reprès en la clandestinitat, la donen les fotografies, ja clàssiques, d'Aramon envoltat i gairebé ofegat de llibres al despatx privat de l'Institut a la Gran Via de Barcelona. No hi havia

lloc per a emmagatzemar-los; Maria Riera, la bibliotecària col·laboradora, feia mans i mànigues per mantenir-los ordenats o si més no retrobables.

El final d'aquesta llarga època de l'Institut com a dipòsit de l'intercanvi bibliogràfic mantingut durant els anys de la repressió fou l'acte celebrat el 17 de novembre de 1989, al qual assistí Aramon. La invitació deia que es feia l'«Acte de lliurament a la Biblioteca de Catalunya de la col·lecció de llibres rebuts per l'Institut durant els anys més durs de repressió polític-cultural, procedents de donacions i intercanvis amb corporacions acadèmiques d'arreu del món». Com a director que jo era llavors de la nostra Biblioteca nacional, vaig tenir el goig de rebre de les mans del president de l'Institut, aleshores Emili Giralt, aquell llegat tan valuós que, entre llibres i revistes, sumava uns 20.000 volums i que, en una grandíssima part, havia arreplegat amb tants entrebancs Ramon Aramon i Serra.

